

Р. У. П.

Самостійна * *
Україна

ПРОМОВА.

СОЮЗ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ч. 4.

САМОСТІЙНА

УКРАЇНА

Р. У. П.

Stepin

'HOWERLA' — PUBLISHING • NEW YORK

1971

1.

Кінець XIX віку визначився з'явищами, що характеризують новий зворот в історії людскости. Сі з'явища свідчать за те, що п'ятий акт великої історичної трагедії, званої „боротьбою націй“, вже почався і закінченне наближається. Ті з'явища—се уоружені повстання зневолених націй проти націй-гнобителів. На наших очах відбулися криваві повстання Вірмен, Кретьян-Греків, Кубанців і нарешті Боєрів. Коли ще поглянути на тую більше чи менше гостру боротьбу—у її перших фазах—яку провадять зрабовані народи Австрії, Росії, та Туреччини проти націй-панів, на той смертельний антагонізм, який існує поміж Німцями й Французами, Англічанами й Росіянами, коли зважити, яку страшну масу регулярного війська утримують ворожі поміж себе нації, то стане зовсім очевидним, що всесвітнє національне питання вже зовсім достигло, хоч і далеко стоїть від необхідного, дійсного та справедливого розв'язання. Проте шлях до розв'язання єдино можливий, певний і хосенний показали нації, що вже повстали проти чужого панування, у якій-би формі політичного верховенства воно ні виявлялося, і сей шлях єсть противний Гаагській конференції.

Ми визнаємо, що наш нарід теж перебуває у становищі зрабованої нації.

Отже коли справедливо, що кожна нація з огляду на міжнародні відносини хоче вилитись у форму незалежної, самостійної держави; коли справедливо, що тільки держава одноплемінного національного змісту може дати своїм членам нічим необмежану змогу всестороннього розвитку духового і осягнення найліпшого матерьяльного гаразду; коли справедливо, що пишній розцвіт індивідуальности можливий тільки в державі, для якої плеканне індивідуальности єсть метою,—тоді стане зовсім зрозумілим, що державна самостійність єсть головна умова існування нації, а державна незалежність єсть національним ідеалом в сфері міжнародних відносин.

Отже виникає питання, чи визволення національне можливе для нас?

Пятий акт драми ще не наступив для нашої нації: вона переживає ще й досі довгий і важкий антракт у своїй історії: за коном щось діється, йде якась пильна праця, від часу до часу грюкотить грім, але завіса ще не підняла ся. Антракт власне починається з 1654 року, коли українська республіка злучила ся з московською монархією політичною унією. З того часу українська нація політично й культурно помалу завмирає, старі форми життя зникають, республіканська сво-

бода нівечить ся, нація знесилюєть ся, гине, але потім знов відроджуєть ся, з під попелу старовини виника ідея нової України, ідея, що має перетворитись у плоть і кров, прибрати конкретні форми.

З часу Переяславської конституції минуло сьогодні 247 років, незабаром Росія справлятиме 250-літній ювілей сеї події.

Коли доводить ся нам іти на свої збори під допитливими поглядами цілої фалянки правительственних шпіонів, коли Українцєви не вільно признаватись до своєї національности, і коли любити вітчину рівнозначно, що бути державним зрадником, тоді зовсім до речі виникає повне обурення питаннє, яким правом російське царське правительство поводить ся з нами на нашій власній території, наче з своїми рабами? Яким правом відносно нас, тубольців своєї країни, видано закон з 17. мая 1876 року, що засуджує нашу національність на смерть? На підставі якого права на всіх урядах нашої країни урядовцями призначено виключно Росіян (Москалів) або змоскалізованих ренегатів? На ґрунті якого права з наших дітей готують по школах заклятих ворогів і ненависників нашому народови? Через що навіть у церкві панує мова наших гнобителїв? Яким правом правительство російське здерті з нас гроші витрачає на користь російської нації, илекаючи й підтримуючи її науку,

літературу, промисловість і т. д? І нарешті найголовніше, чи має право царське правительство взагалі видавати для нас закони, універсали та адміністраційні засади?

Чи становище царського правительства відносно нас єсть становище права чи тільки сили, насилля? Відомо гаразд, що ми власновільно прийшли до політичної унії з московською державою і заступником її—царським правительством. Ся власновільність, на думку наших неприхильників, забороняє нам нарікати на несправедливість того, що нам діється, бо ми ніби самі того хотіли, самі обрали собі те правительство. Се твердження примушує нас розглянути природу й характер угоди з 1654 року.

Держава наших предків злучила ся з московською державою „як рівний з рівним“ і як „вільний з вільним“, каже тогочасна формула, се-б то, дві окремі держави, цілком незалежні одна від другої що-до свого внутрішнього устрою, схотіли зєднати ся для осягнення певних межинародних цілей.

Виникає питання, чи по злуці сих двох держав обидві вони зникли, а намість їх почала існувати третя держава, наступниця тих двох? Чи, навпаки, не дивлячись на злуку, обидві держави існують поруч себе? І коли так, то який вплив мала злука на обидві держави з погляду межинароднього права? Сучасна

наука межинаціонального права вчить, що держава може бути як простою, так і складною. Вона каже, що дві або кілька держав можуть стати між собою до злуки і сформуванати „спілку держав“ (Staatenbund). Спілка держав—се така форма злучення, при якій шанованне і підляганне спільним інституціям не тільки не виключає внутрішньої і надвірної самостійности злучених держав, але навпаки оберіганне теї самостійности стає метою злучених держав. Держави—члени спілки зберігають право межинародних зносин поруч із заступництвом цілої спілки. Усі вони мають право поокремо завязувати конвенції та посилати послів, аби тільки їх межинародні зносини не мали на меті шкочити інтересам цілої спілки або окремих членів. Така спілка цілком можлива не тільки поміж державами, що мають однакий політичний устрій, але й з ріжними формами державного устрою, і не перестає існувати навіть тоді, коли в одній з держав зміняєть ся форма правління, або вмирає пануюча династія. Сим особливо „спілка держав“ відріжняєть ся від так званої „реальної унії держав“, яка може існувати тільки поміж монархічними державами і раз-у-раз може перекоротити своє існуванне, аби вимерла династія. Спілка держав виникає із взаїмної згоди держав, що стають до спілки. Зразком „спілки держав“ можуть бути: Північно-американські Злучені Держави, Швай-

царська Спілка і найбільше Германська Спілка.

Якже злучила ся держава московська з державою українською? Шляхом погодження, а погодження те вилило ся у формі т. зв. „перяславських статей“.

Перяславський контракт так формулював взаїмні і обопільні відносини держав (наводимо головніші пункти, надаючи їм характер сучасних висловів):

1) Власть законодавча і адміністраційна належить ся гетьманському правительству без участі і втручання царського правительства.

2) Українська держава має своє окреме самостійне військо.

4) Суб'єкт неукраїнської національності не може бути на уряді в державі українській. Виїмок становлять контрольні урядники, що доглядають певність збирання данини на користь московського царя.

6) Українська держава має право обирати собі главу держави по власній уподобі, лише сповіщаючи царське правительство про своє обрання.

13) Незломність стародавніх прав, як світських так і духовних осіб, і не втручання царського правительства у внутрішнє життя української республіки.

14) Право гетьманського правительства вільних міжнародних зносин з чужинними державами.

Аналізуючи сі постанови Переяславської конституції, приходимо до висновку, що в ній суть усі ті прикмети, які характеризують „спілку держав“. Таким чином, головнійший закид, який роблять нам наші суперечники, пильнуючи довести нам безвиглядність наших стремлінь, закид, ніби ми ніколи не складали держави і через те не маємо під собою історичної підстави,— є тільки впливом неуцтва й незнання ані історії, ані права. Через увес час свого історичного істнування нація наша з найбільшими зусиллями пильнує вилитись у форму держави самостійної і незалежної. Коли навіть поминути удільні часи, де окремі галузі нашої нації складали окремі держави, то перед нами виникає і литовсько-руське князівство, де геній нашого народу був культурним фактором, і найголовніше галицько-руське королівство, спробунок злучити до купи усі галузі, усі гілки нашого народу ув одній суцільній державі, спробунок, повторений далеко пізнійше Богданом Хмельницьким і ще раз—Іваном Мазепою.

Таким чином українська держава в тій формі, у якій вона сформована і уконституована Хмельницьким, є справді державою з погляду межнаціонального права. Суперечники наші ще закидають нам і те, що українська респу-

блика, сформована Переяславською умовою, не була самостійною державою, бо платила „данину“ царському правительству. Коли й так, то все-ж навіть з їх погляду українська республіка була напів незалежною державою на зразок Болгарії, колись Сербії та інших балканських держав. Але півнезалежні держави відзначають ся тим, що не мають права міжнародніх зносин з надвірнього боку: тим часом Переяславська конституція надавала се право українській державі. Якже проте розуміти ту „данину“, що платила українська республіка московській монархії. Годі розв'язати се питання з погляду сучасної науки міжнароднього права. бо вона не знає і не уявляє собі такої держави, яка-б, маючи атрибути самостійної, платила „данину“, як з другого боку не може припустити, щоб півнезалежна держава користувалась правом засилати послів. Се дасть ся пояснити тільки тоді, коли згідно з текстом конституції ми приймемо, що „данина“ давала ся не державі московській, а цареві московському, яко протекторови особливого роду, бо держава українська від спілки з московською виразно бажала тільки „протекції“, а не підданства. З сього погляду та „данина“ має значінне вкладки до спільної скарбниці, призначеної для міжнародніх зносин спільної ваги. Такий характер стверджуєть ся ще й тим, що українська держава не була завойована московською монархією, або придбана

дипломатичним шляхом, як Польща, а злучаючись з московською монархією, не поступила ся ані одним з своїх державних або республіканських прав, і устрій московської монархії для української держави був зовсім байдужний. Переяславська конституція була стверджена обома контрагентами: народом українським і царем московським на вічні часи. Московські царі чи імператори не винувнили своїх обов'язків по конституції 1654 року і поводять ся нині з нами так, наче Переяславська конституція ніколи й не існувала. Вони чинять з нами так, наче наша нація зрекла ся своїх державних прав, віддала ся на ласку російським імператорам і згодила ся поділити однакову долю з Росіянами, що самі обрали собі царів. Але наш нарід ні сам, ні через своє правительство ніколи не давав такої згоди і ніколи не зрікав ся прав, що належать ся йому по Переяславській конституції. Через те Переяславська умова єсть обов'язкова для обох контрагентів: монархії московської і республіки української на підставі засади, що ніяка умова не може бути знищена або змінена однобічною волею одного контрагента без виразно висловленої згоди другого. Через те „*Единая недѣлимая Россія*“ для нас не існує! Для нас обов'язкова тільки держава московська, і всеросійський імператор має для нас менш ваги ніж московський цар. Так каже право! Та в дійсности ніякої ваги

не має Переяславська конституція, всеросійські імператори суть наші необмежені пани, а Переяславська конституція тільки „історичним актом“ та й годі. Якже з погляду права віднести до такого знуцання над правом? Коли один з контрагентів, каже право, порестунив контракт, то другому контрагентови лишаєть ся на вибір: або вимагати від свого контрагента виконання контракту у тому розмірі й напрямку, у якому він був прийнятий обома їми, або узнавши контракт зломаним у всіх його частинах, зірвати усякі зносини з контрагентом.

І тоді вже єсть панованне сили, але не вплив права.

Наші суперечники можуть відповісти нам, що хоч справді контракт був повернений у нівець насиллями, облудою й підступом одного з контрагентів, але другий контрагент вже згубив не тільки право розпоряджати ся своєю долею, але навіть право протестувати, бо своїм довговіковим мовчаннем він освятив неправні вчинки, і те, що було придбане кривдою, на підставі задавнення зробило ся правним. Через те вже пізно відшукувати колишні права.

Але в тім розміркованню не має ані крихітки правди. Перше: не може бути придбане на підставі задавнення те, що захоплене грабівницьким або злодіяцьким шляхом. Друге: розумінне про задавнення не може відноситись до зневолення свободи. Задавнення може мати

вагу тільки в правних відносинах, але не в безправних, а такі відносини московської монархії до української республіки. У міжнародних відносинах задавнення може мати місце тільки відносно тих націй, що вже вимирають, що вже не мають життєвої сили, бо доки нація живе, доки відчуває себе живою і сильною, доти нема місця для задавнення. Але мимо того розмова про задавнення не може грати ніякої ролі, бо наш нарід своїми повсякчасними протестами проти панування Москви (Дорошенко, Мазепа, Кирило-Методієвське братство, Шевченко, селянські повстання 80-х років і т. д.) перервав течію задавнення, давши напрям розв'язати суперечку про обов'язковість Переяславської конституції тим способом, який може уважатись єдино дійсним і серйозним, се-б то, силою. Та навіть колиб ми не бачили у нашій історії безупинних протестів, то й тоді наше власне існування сьє протест проти насилля не тільки над нами, але й над нашими предками, воно перериває течію задавнення, воно накладає на нас обов'язок розбити пута рабства, щоб—спадкоємці Богдана Хмельницького—ми по праву могли користуватись нашою спадщиною!

II

Але коли ми маємо досить правних підстав для повернення Переяславської конституції

і визволення зрабованої волі, то чи так стоїть питання про фізичні і матеріальні засоби для досягнення нашої мети?

Наші суперечники кажуть, що логіка подій, напрям і течія життя з непереможною силою пруть до повного вимирання, до повного вичерпання нашої нації.

Над нами висить чорний стяг, а на йому написано:

„Смерть політична, стерть національна, смерть культурна для української нації?“

Се не є самі слова: зміст їм відповідає.

Коли в українській державі відібрано право бути державою, то поодинокі члени колишньої республіки позбули ся усіх елементарних політичних прав людини. Колишній український республіканець має менше прав ніж нинішній найостатніший московський наймит. Правительство чужинців роспоряджує ся на території колишньої української республіки наче в завойованій свіжо країні! висмоктує остатні сили, висмикує ліпших борців, здирає остатній грин з бідного народу. Урядовці з чужинців обсіли Україну і зневажають той люд, на кошт якого годують ся. Непокірливі тубольці погорджують ся невимовно, а небезпечні з них засилають ся на Сибір. Законами російської імперії зневажаєть ся право совісти, погорджуєть ся право свободи особистої, ганьбить ся навіть недоторканість тіла. Колишній протектор української

республіки перемінив ся нині на правного тирана, якому належить ся необмежоване право над життям і смертю кожного з Українців. Царський Закон з 17 мая 1876 року наложив заборону на саму мову спадкоємців Переяславської конституції і вона вигнана з школи й суду, церкви й адміністрації. Потомство Павлюка, Косинського, Хмельницького й Мазепи вже збавлене права мати свою літературу, свою пресу: йому загадано навіть у сфері духовій працювати на свого пана. Таким чином українська нація платить „данину“ не тільки матеріальними добрами, але навіть психіку та інтелект її експлуатують на користь чужинців. І не тільки панує над Україною цар-чужинець, але й сам Бог зробив ся чужинцем і не вміє української мови. Просвіта занедбана, культура звівечена і темрява панує скрізь по Україні. І через 247 років на Переяславській конституції „вільний і рівний“ Українець відграв ще гіршу роль ніж калишній ілот, бо в ілота не вимагали принаймній інтелектуальної „данини“, бо від ілота не вимагали любови й прихильности до своїх гнобителів, бо ілот розумів свій гніт, Українець же тільки: відчуває його. Така то є логіка подій і такі її наслідки. І от посеред таких лихих обставин ми зійшли ся до куши, ми згромадили ся ув одну сімю, перейняті великим болем та жалем до тих страждань, що вщерть наповнили народню душу і—хай навпаки логіці

подій ми виписали на своєму прапорі: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від гір карпатських аж по кавказькі.“

Чи не захоплюємось ми?!

Чи не єсть сей ідеал наш однією з тих пишних, святих ілюзій, якими живе людськість, на які сподіваєть ся, та які розпливають ся зараз, скоро схочеш їх здійснити?

Може наша пристрасна любов до України підказала нам думку безглузду, безпідставну?

І чи можемо ми надіятись на симпатії широкого суспільства українського?

І, головне, чи здійснення сього бажання буде хосенне для нашої нації?

Здебільшого, яко головний аргумент проти нашого права на національне інстування, проти нашого права на самостійність державну—виставлять те, що ми не маємо історичної традиції, не маємо минулого. На сьому аргументі не спинятимемось через те, що помилковість його вже доведена нами попереду, теж і через те, що відсутність державно-історичної минувшини не може мати ніякого значіння для дужої, бадьорої нації, що відчула свою силу і хоче скористуватись своїм „правом сильного“. Для нас далеко важнійший другий аргумент—се закид, що нація наша безсильна, некультурна й інертна. Хіба може, кажуть нам, темна незорганізована, розбита маса, неодушевлена ніякою ідеєю—творить історію при сучасних обставинах

життя? Хиба тая маса відчуває національний або політичний гніт? Горстка божевільних може тільки смішити, але не викликати симпатій навіть поміж інтелігенцією, бо ціла українська інтелігенція охоче без протесту йде шляхом винародовлення, а за нею й культурніші одиниці з народу. Тай врешті, хиба українська національність не є тільки рижноманітністю російської? Коли-б навіть було доведено, що ми тільки рижноманітність російської нації, то й тоді людські відносини Росіян до нас освячують нашу до їх ненависть і наше моральне право убити насильника, оборонюючись від насилля. Кров, коли вона пролита братньою рукою, ще дужче благає о помсту, бо то брата кров! Нехай вчені розшукають, хто був кому родичем,—ображене чуття нації і кривда цілого народу гідують визнати моральні звязки з російською нацією! Через те ми можемо обсуджувати тільки засоби і способи боротьби.

І так ми некультуні. Се безперечно правда: наша нація некультурна. Власне, культурність її єсть історична, бо вона замерла на тім ступіню, на яким вона була ще у XVII ст. Се правда, що нація наша в загальній культурности з часу конституції 1654 р. поступила дуже мало наперед, а з багатьох поглядів вона мусіла верну гись до нижчих форм життя, як політичного, так і соціального. Усі ті релігійно-культурні рухи, що були наслідком високої освічености й хвилюва-

ли наше суспільство у XVII віці, обіцяли стати джерелом не тільки свободи совісти, але й свободи політичної. Усі ті рухи були задвлені силоміць, були знівечені навіть елементарні політичні права, як право особистої свободи (паничина), і нація кинена у безодню темряви. Тоді була вбита стародавня культурність української нації, культурність так інтензивна, що кількома своїми проміннями вона змогла покликати до життя і могутності націю нинішніх наших господарів.

Еге! Нині наші маси некультурні, але в самім факті нашої некультурности знаходимо ми найліпший, наймогутніший, найінтензивніший аргумент і підставу до того, щоб політичне визволене нашої нації поставити своїм ідеалом! Бо хіба можливий для нашої нації поступ і освіта доти, доки нація не матиме права розпоряджатись собою і доки темрява єсть спосіб держати нашу націю у неволі? Доки ми не здобудемо собі політичних і державних прав, доти ми не матимемо змоги уладнати стан річей у себе дома до нашої вподоби, бо інтерес наших господарів єсть цілком супротивлений нашим інтересам, бо росплющенне очей у рабів єсть небезпечно для панів. Сю останню задачу мусять узяти на себе національна інтелігенція. Се її право і її обовязок.

А в історії української нації інтелігенція її раз-у-раз грає ганебну й соромицьку ролю.

Зраджувала, ворохобила, інтригувала, але ніколи не служила своєму народови, ніколи не уважала своїх інтересів в інтересах цілої нації, ніколи не хотіла добачати спільности тих інтересів. На очах історії сильна, освічена і культурна інтелігенція України прийняла в XVI і XVII віках польську національність, і усї оті Четвертинські, Чорторійські, Вишневецькі та Тишкевичі—плоть від плоті нашої і кість від костей наших. Тоді сильним і могутнім замахом український варід породив нову інтелігенцію. Ця друга прийняла російську національність протягом XVIII і XIX в. і усї оті Безбородьки, Прокоповичі, Яворські, Прощинські, усї оті Гоголі, Гнїдичі, Потапенки, Короленки—і „їм же нїсть числа“—усї вони наша кров. Варід знову лишить ся без інтелігенції, інтелігенція покинула його в найгірші, найтяжчі часи його істновання. Чи можемо зрівняти війну, пошесть навіть із отсим масовим відступництвом інтелігенції? І війна і пошесті—вони косять без розбору і вчених і темних, бідних і богатих, відступництво забрало цвіти нації—найкультурніщу її верству.

Се були такі дві страти, що годі знайти їм рівні в історії якої-небудь іншої нації. Але український варід здобув у собі досить сили, щоб навіть посеред найгірших обставин політичних, економічних та національних витворити собі нову третю інтелігенцію. Еволю-

ція українського інтелігента третьої формації ще не покінчила ся, але характеристична його прикмета служенне своєму власному народови відбила ся в ньому з повною силою. Отже коли третя інтелігенція має органічні звязки з українською нацією, коли вона є заступником українського народу, єдино свідомою частиною української нації, то стерно національного ко-рабля належить їй. Годі через те казати, ніби маса українського суспільства не має нічого спільного з остаточною формацією своєї інтелігенції—українська інтелігенція є само суспільство у мініятурі, стремління суспільства—се стремління інтелігенції, пориви інтелігенції—се пориви й симпатії цілого суспільства.

А коли так, то ми стаємо око в око з питанням: „Коли українська інтелігенція є, коли вона заступник суспільства, коли вона бореться, то чому ми не чуємо про сю боротьбу, не бачимо наслідків її і навіть нічого не відаємо й про те, за що власне бореться нова інтелігенція?“

Годі ось тут докладно відповісти на всі оті питання. Одно можна сказати, що перевозвістника сучасного політичного українства—Шевченка не зрозуміло ані його власне покоління, ані поблизькі до нього. Коли Шевченко своїми стражданнями й смертю освятив шлях боротьби за волю політичну, національну та економічну українського народу, то по-

близькі до нього покоління з так званого українофільського табору на своїм прапорі написали: „Робім так, щоб ніхто, нігде не бачив нашої роботи!“ Сі покоління „білих горлиць“ своїм псевдо-патріотизмом деморалізували ціле українське суспільство в протязі півстоліття. Налякані стражданнями Шевченка, а почасти й прикростями, яких зазнали його товариші, сі покоління виплекали цілий культ страхополохства, виробили цілу релігію лояльності, сі покоління своїм нечуваним сервілізмом своєю безідейністю, своєю незвичайною інертністю відіхнули від себе цілий ряд рухів молодіжкі, що стояла на українсько-національному ґрунті. Сі покоління зробили український рух чимсь ганебним, чимсь смішним, чимсь обскурантним! Сі покоління надали українофільству характер недоношеної розумом етнографічної теорії. Сі покоління самі найліпше назвали себе українофілами, себто людьми, що симпатизують Україні. Вони не хотіли навіть звати себе Українцями. Тактика й політика українофілів довела до того, що ціла молода Україна з відразою від них одсахнула ся, симпатій же старої України вони не змогли собі приєднати. Таким чином українофіли лишили ся без потомства, і сучасна молода Україна уважає себе безпосереднім спадковцем Шевченка, а її традиції йдуть до Мазени, Хмельницького та короля Данила, минаючи

українофілів. Між молодого Україною й українофілами не має ніяких зв'язків—крім однієї страшної й фатальної зв'язі—своєю кров'ю заплатити за помилки попередників.

Часи вишиваних сорочек, свити та горілки минули і ніколи вже не вернуть ся. Третя Українська інтелігенція стає до боротьби за свій нарід, до боротьби кривавої і безпощадної. Вона вірить у сили свої і національні, і вона виповнить свій обов'язок. Вона виписує на своєму прапорі сі слова: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ.“ Вона віддає себе на служення сьому великому ідеалови і доки хоч на однім клапті української території пануватиме чужинець, доти українська інтелігенція не покладе оруж'я, доти всі покоління Українців йтимуть на війну. Війна провадитиметь ся усіма засобами, і боротьба культурна уважаєть ся також відповідною, як і боротьба фізичною силою. Потреба боротьби впливає з факту нашого національного істновання. Нехай наша історія сумна й невідрадна, нехай ми некультурні, нехай наші маси темні, подурені, ми все-ж істнуємо і хочемо далі істнувати. І не тільки істнувати як живі істоти, ми хочемо жити як люди, як громадяне, як члени вільної нації. Нас багато—цілих 30 мільонів. Нам належить ся будуччина, бо зовсім не можливо, щоб $\frac{1}{30}$ частина усїєї людности,

цїла велика нація могла зникнути, могла бути задушеною, коли вона спроможна воювати з цїлим світом! Ми істнуєм, ми відчуваєм своє істнування і своє індивідуальне національне „я“. Наша нація у своєму історичному часто була не солідарною поміж окремими своїми частинами, але нині увесь цвіт української нації по всіх частинах України живе однією думкою, однією мрією, однією надїєю: „Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ“. Нині ми всі солідарні, бо зрозуміли, через що були в нас і Берестечки і Полтава. Ми відродилися з ґрунту наскрізь напоеного кровю наших предків, що лягли в боротьбі за волю України, ми виссали з молоком наших матірок стародавню любов нашої нації до вітчизни і її свободи і ненависть до насилля над нами. Як не можна спинити річку, що зламавши кригу на весні бурхливо несеться до моря, так не можна спинити нації, що лама свої кайдани, прокинувшись до життя. Наша нація ступила на новий шлях життя, а ми мусимо стати на її чолі, щоб вести до здійснення великого ідеалу. Але ми мусимо пам'ятати, що ми тільки оповіщуємо його силу, ми тільки його післанці. Сей великий—увесь нарід український.

Але як партія бойова, партія, що виростала на ґрунті історії і єсть партією практичної діяльності, ми зобов'язані вказати ту найблиз-

шу мету, яку ми маємо на оці. Ся мета—поверненне нам прав, визначених Переяславською конституцією 1654 року з розширенням її впливу на цілу територію українського народу в Росії. Ми виголошуємо, що ми візьмемо силою те, що нам належить ся по праву, але віднято в нас теж силою. Наша нація довго нездужала, але нині вже стає до боротьби. Вона добуде собі повну свободу і перший ступінь до неї: Переяславська конституція.

Ми розуміємо, що боротьба буде люта й довга, що ворог безпощадний і дужий. Але ми розуміємо й те, що се вже остатня боротьба, що потім вже ніколи не настане слухний час до нової боротьби. Ніч була довга, але ранок наблизив ся і ми не попустимо, щоб проміння свободи усіх націй заблищало на наших рабських кайданах: ми розібемо їх до сходу сонця свободи! Ми в остатне виходимо на історичну арену, і або поборемо, або вмеремо... Ми не хочемо довше бути євнухами, не хочемо довше зносити панованне чужинців, не хочемо більше зневаги на своїй землі. Нас горстка, але ми сильні нашою любовю до України! Сини України! ми, як той Антей, доторкаючись до землі наберемось усе більшої сили й завзяття. Нас мало, але голос наш лунатиме скрізь по Україні і кожен, в кого ще не спідлене серце, озветь ся до нас, а в кого спідлене, до того ми самі озвемось!

Нехай страхополохи та відступники йдуть, як і йшли, до табору наших ворогів, їм не місце поміж нами і ми проголошуємо їх ворогами вітчизни.

Усі, хто на цїлій Україні не за нас, ті проти нас. Україна для Українцїв, і доки хоч один ворог чужинець лишить ся на нашій території, ми не маємо права покласти оружїя. І памятаймо, що слава і побїда—се доля борцїв за народню справу. Вперед! і нехай кожен з нас памятає, що коли він бореть ся за нарід, то мусить дбати за ввесь нарід, щоб цїлий нарід не згинув через його необачність.

Вперед! бо нам ні на кого надїятись і нічого озиратись назад!

Від видавців.

Кожен з інтересом прочитає сю „промову,“ ми певні в тому; але так само певні, що сливе ніхто не згодить ся з аргументацією бесідника, а вже напевне всі нові читачі запитають: чому власне сю бесіду за наше безперечне право на самостійність друкуєте тепер?

Так, „мова“ політиків міняється ся, вона мусить бути пристосована до обставин часу і взаїмовідносин політичних сил; не сміє учесних, серъозних і далекосяглих політиків міняти ся лиш суть того, що вони відстоюють, за що борються ся!

Ми, видавці, так колись говорили. Ви чуєте від нас тепер иншу мову, але все-ж про те саме, про самостійну Україну, про що говорили ми й тоді—15-20 років назад!

Видаємо власне сю книжечку тепер для того, щоб раз на завше збити дурні й нечесні пльотки, які розпускають наші московські й польські вороги, покликаючись при тім на „цїлком певні“ „ябеди“ наших таки українських політичних недоумків та потурнаків, наче-б до війни ми ніколи про самостійність не думали.

Починаючи від московських чорних кроків, що вже третє столїття захланно й невпин-

но „довбуть ребра й точуть кров“ зі знесиленої нещасної України, кінчаючи на новоспечених червоних „патревотах сваєво атечєства“: Алексїнських, Бурцевих, Плєханових і їм же нїсть числа... всі в один голос крячуть:

„Не било, нет і не будеє нїкакої України! А „Самостійну Україну“ вигадали Австріяки та Німці, закупили на се кількох безчесних зрадників з посеред емігрантів, які, як самозванці, не мають права говорити за український народ. А український нарід свято держить ся „велїкай неделїмай Рассеї“, про що свідчать такі відомі й популярні на Україні люде... як Юркевич, Донцов, Левинський і К^о.!“

І хоч наші присяжні свідки говорять ще й дещо инше, нїж то їм підсовують чорні й червоні московські їх приятелї, але вони покірно мовчать про суть справи. Вони не пробують навіть скритикувати річево політичну діяльність „Союза визволення України,“ а лиш захлистують ся з радости та щастя, що чесне імя „Союза визволення України“ волочать по багні на підставі їх „ябед“ вороги українського народу.

Війна поставила українську справу як міжнародну, політичну. „Союз визволення України“ зробив усе, що було в його слабих силах, щоб змусити всі правительства воюючих держав признати розв'язанне української справи основним питаннем найближчої між-

народної політики. Се зрозуміли всі московські політики. Лиш для наших політичних недоумків справа ця лишила ся книгою за семи печатками. Вони, справжні ученики високої московської та польської політики, спромогли ся в сей великий, історичний момент, коли ми підняли стяг Мазепи, піти слідами Кочубея лиш в мізерній формі. Бо коли той писав свій донос бодай впрост до царя, то сї задовольняють ся тим, що їх ябеди благосклонно передрукує Плеханов або Меньшіков.

Вже Мілюков і Струве, які звикли до європейських форм, встидають ся використувати це сміття. Вони точнісенько так само, як Меньшіков або Плеханов, як Савенко або князь Крапоткін, умлівають зі злости й ненависти від успіхів політичної діяльності „Союзу визволення України,“ яка прямує до політичної самостійности України. Це зрозуміти нам легко. Всї-ж вони—далекосяглі політики, всї вони патріоти „велїкай, неделїмай“ і тому добре знають, що ґрунт величі їх „велїкай“ спочиває на тім, чи удасть ся їм далї удержати в кайданах Україну. Але Мілюков мудріший політик і розуміє, що такими „средствами,“ як ябеди та наклепи, цілої біди не знищиш і він пускаєть ся на переговори з деякими українцями про автономію України в межах „неделїмай,“ бо знає, що його чорні й червоні спілки в поборюванні українського

руху зроблять і без нього все, щоб ошельмувати український самостійницький рух на підставі „ябед“ Юркевича і К^о, на підставі кличів за „благо всего міра, за общее дело“ і т. далі.

І серед наших людей єсть чимало таких, що не розуміють діяльності Союзу визволення України, що вірять безсоромним наклепам. Вірять ще й тому, що Союз визволення України не відповідає нічого на „ябеди“ і очорнювання.

„Союз визволення України“ мовчить не тому, що він не може себе виправдати, а тому, що він не має в чім виправдувати ся. По війні потягне він до громадського суду тих, хто його шельмує тепер, і певен, що громадський суд ошельмує наших нікчемних Кочубеїв. Час війни—час діла, а не судів, і діло, вже зроблене „Союзом визволення України“, само говорить за себе. Не всі його бачать ще вповні, але не за горами вже час, коли „Союз визволення України“ зможе виступити перед українським громадянством з повним звідомленням про свою діяльність.

А поки що тим, хто уміє політично думати, подаємо під розвагу ось що:

„Союз визволення України“ є безпосереднім продовженням політичної діяльності нашої першої справжньої політичної партії— „Революційної Української Партії“ (Р. У. П.).

Історія Р. У. П. не могла бути ще досі написана, бо ми, що колись складали збірне тіло партії, ще живі, з нас багато живе і тепер „в пределах досягаемости“. Тому Р. У. П., не дивлячись на всю свою популярність, є загадкою для всіх, хто безпосередно не належав до Р. У. П. Тому для таких людей нового покоління Українців незрозуміла закономірність діяльності Союзу визволення України з його безпартійністю і самостійництвом.

Хто знайомий з всіма виданнями Р. У. П., потвердить ці головні тези:

1. Р. У. П., почавши свою видавничу діяльність отсею брошурою „Самостійна Україна“, в усіх своїх дальших численних виданнях ні одним словом не згадує про се своє основне гасло.

2. Загальні радикально-демократичні погляди Р. У. П., що характеризують перші роки діяльності Р. У. П., дістають все більшу і більшу примішку соціалістичних домагань і протягом 1904-го року ціле видавництво Р. У. П. носить вже цілковито соціально-демократичний характер.

3. Сей соціально-демократизм Р. У. П. ясно значується в світогляді видань Р. У. П., значно впливає на тактичну діяльність партії, але не нищить її національного характеру. В аграрній справі Р. У. П. здоровим інстинктом, реальним розумінням наших аграрних відносин ні

на хвилину не пішла слідами московських соціалдемократів і дуже влучно вела свою селянську газету „Селянин“ — першу і свого часу єдину часопись на цілу хліборобську Росію.

4. Розкололи Р. У. П. в самім початку 1905-го року тактичні справи: в якій формі мали ми приймати участь в клетотівшій уже революції.

Се найбільш неясний пункт цілої історії Р. У. П. і тут у кожного з нас, учасників сеї кризи, різне толкування справи і ледве чи й найоб'єктивніший історик за браком жерел зможе коли вияснити сю трагічну й глибоко цікаву для нашого національного розвитку подію.

Факт той, що безпартійна по своїй суті Р. У. П. розколола ся на дві соціалдемократичні організації, з яких ні одна не признала своїм гаслом самостійної України.

А між тим кожний з нас, що підготовляли і брали участь на останнім зїзді Р. У. П. можуть засвідчити, що основним і рішачим у виборі того чи иншого делегата на зїзд, на яким Р. У. П. розколола ся, був власне пункт самостійности України, який на зїзді мав (чи не смів) бути включений в програму Р. У. П.

Де ж зникло се домагання?

Як бачите, воно не зникло! Воно чекало свого слухного часу, і як тільки загреміли гармати, направлені проти узурпаторів української волі й долі, „гурток емігрантів“ із російської України зараз-же розгорнув стяг самостійної України.

Вже в осіні 1914-го року „Союз визволення України“, відмежувавшись від політично непридатних або непевних елементів, сконсолідувався в ту політичну організацію, яка відома тепер дуже широким масам полонених Українців, як політична репрезентація російської України по сей бік боєвої лінії.

Зі зрозуміння історичної конечности політичного виступлення України на поле міжнародної політики взяли ми на себе тягар державного представництва недержавного народу. Ми непохитно ідемо сим тернистим шляхом цілий час світової війни; обороняємо інтереси українського народу, як уміємо і як то дозволяють нам наші сили, і робитимемо се доти, доки творчі політичні сили нашого народу не покличуть до життя правно для того уповажнених представників.

Звідки взяли ся ми, представники неіснуючої ще самостійної України, і чому про се так мало чуто було доси? Чи не є правдою те, що ми називаємо наклепом на „Союз визволення України?“

Ні!

Чи треба кому яснійшого доказу на те, що **самостійна Україна** є наше старе гасло, як той, що всі чотири члени Президії Союзу визволення України були діяльними членами Революційної Української Партії, перша брошура якої (отсе подана читачеві) носила назву „Самостійна Україна“.

Зверх того ще кілька членів „Союзу визволення України“ належало також до Р. У. П.

І се не припадок, що в „Союзі визволення України“ не могли удержати ся з більш-менш відомих емігрантів ні Д. Донцов, ні М. Залізник—не могли, бо вони не пройшли Р. У. Півської політичної школи, як не припадок і те, що підчас війни в 1915—1916-их роках двічі приїздив до нас відпоручник Київської організації, що стала на ґрунт плятформи „Союзу визволення України“, яка складаєть ся переважно з Р. У. Півців, який свого часу сам був, розумієть ся, видатним діячем Р. У. П. Сей представник зимою 1915 року відвідав Раштатський табор. Але для читача все лишаєть ся неясною сама суть справи: куди-ж зникла в самій Р. У. П. проголошена в першім її виданню вимога самостійности України?

А в тім і річ, що питанне нашої державної незалежности для нас Р. У. Півців ніколи не зникало, не сходило з порядку денного.

Воно було охрещене у нас „неіснуючим питанням,“ неіснуючим для тих, хто в політичній українській життю не брав участі, хто до Р. У. П., а далі до тих партій, які видала з себе Р. У. П., не належав.

Як воно було для нас важне, про се невтаємничені в партійне життя Р. У. П. можуть тут і там знайти лиш неясні натяки. Як приклад сього наведу тут кілька рядків з моєї розвідки, присвяченої Росії, як державній цілості, що виїшла у Львові в 1905-ім році під тодішнім моїм псевдонімом Ол. Вишневецький „На переломі“. В примітці, що тягнеться на сторінках 74—77, читаємо:

В шаленім зрості продукційних сил промислового району України, і в нім передовсім, чи властиво в тих підвалинах, на яких він полягає та в обставинах, які його супроводять, слід шукать обґрунтування передчасно ославленого питання „самостійної України“.

До останніх часів „самостійна Україна“ була питанням не актуальної політики, а, скажати-б так, чистої науки. Для певного розв'язання його бракувало не лиш геніяльної голови, але й перед усього матеріалів. Розвитком продукційних сил України, о скільки знаю, ніхто (за виїмком одного, здається, Яснопольського) особливо не цікавився і науковим обробленням сього питання не займав

ся. Се з рештою знаходить собі виправданне в тій молодости сього розвитку, а через те і в „чистій науковости“ сього питання.

А про те, чи хоч-би й наперекір сьому, розвиток сей дає вже себе знати і в політичнім життю. Певна, науково видкрита тенденція дальшого розвитку України причинила ся-б до яснійшого зрозуміння життєвих завдань ріжних політичних сил суспільства, усунула-б марну їх трату і тим самим прислужила ся б до швидкого культурного, в широкім значінню слова, її зросту.

„Самостійна Україна“ в наші часи перетворюєть ся з питання „чисто наукового“ на політичне, життєве; брак наукового його розв'язання дає себе відчувати вже зараз дуже болюче.

Російська політична революція в дальшій своїм розгоні безперечно поставить на порядок денний і се питання. Можна, звичайно, жалкувати, що питання так і досї лишаєть ся питанням, та зарядити сьому можна лише ширшою науковою працею. В усякому разі се буде зроблено, бо мусить бути зроблено, і буде зроблено тим швидче, чим питання втратить свій академічний характер, чим швидче воно стане питанням політичного життя.

А се тепер станеть ся швидко.

А раз се станеть ся, тоді безперечно знайдуть ся й жерці „чистої науки“, які знайдуть у сїм питанню одну з найцікавійших проблем для своїх кабинетних праць. Тоді знайдуть своїх коментаторів усї й найдрібніші факти, тоді, коли зараз проходять мовчки мимо впрост кольосальних, як внішнім виглядом, так і величезним їх впливом на внутрішній уклад суспільного життя.

Всї наведені тут факти промовляють за раціональність „самостійности“. Та не треба забувати, що се лиш окремі факти, вирвані з їх органічного звязку. Їм можна так само протиставити чимало також вирваних із тогож економічного життя фактів, якими сміливо можна довести абсурдність „самостійности“. І мусимо признати ся, що досї у нас навіть і так рідко хто обґрунтовував сю тезу. Здебільшого в сїм пункті навіть у соціалдемократів ми здибаємо цілком не матеріялістичний спосіб думання. Вигадуєть ся якийсь імманентний закон (в ту чи иншу сторону, се все одно), якому дальший розвиток по волї винаходців закону, підлягати конче мусить, і коли деякий факт хто запмятав, що не перечив його „законові“, то й оперував ним, у наївній певности, що в його руках грізний меч, вирваний із страшних таємниць чарівниці-природи, тоді як на правду се не більше як копістка, запозичена в якоїбуть славної

меже й на цілім покутю, та все лише на Покутю, ворожки.

В сій примітці маєте відгомін того, як ми в той час дивили ся на справу самостійности України, але лиш відгомін.

Як ми не зелені були тоді в політичнім життю, ми всеж із самого початку брали справу цілком реально, як автор „Самостійної України“ формулує: „Питанне права нашого народу на самостійне істнованне може бути розвязане лиш силою“.

Ми знали, що самостійну Україну відбудувати можна буде лиш тоді, коли на Україні знову заревуть гармати, а дула їх звернені будуть проти північного політичного опира, що здушив все наше житте.

Як не молоді і не горячі ми тоді були, знайшли ми в собі досить холодної крови і політичного розуму: не маємо гармат та рушниць—не матимемо й самостійної України. Отже мусимо спочатку се наготовити, щоби мати право серйозно трактувати справу самостійности. І у нас знайшла ся сила волі і карности, щоби сціпивши зуби мовчати перед чужими про те, що нас найбільше боліло.

Нашу постанову: про самостійну Україну в нашій пресі не писати ні слова, аж поки партійний зїзд не займе свого становища до сього питання, ми виконували свято.

Як говорить автор брошури: „Ми (українська інтелігенція) мусимо пам'ятати, що ми предтечі того великого, що йде за нами, ми тільки оповіщуємо його силу, ми лиш посланці його. Сей великий—увесь український нарід“.

В наших, тоді ще наскрізь інтелігентських громадах змагалися ми за і проти самостійности. Але діяльність нашу повели ми серед того **Великого**, серед мас українського народу, яким тоді було не до самостійности. Ми гуртували ті маси, які колись могли би взяти в руки рушниці, які змогли би повернути люфи гармат на північ...

Проти півночі звернені гирла великих гармат. Чужі вони нам, повернені не нашими руками—але проти нашого ворога! Вони розбивають наші кайдани і тому цілком послідовно ми говоримо: Настав час здвигнення самостійної України. Тепер не лише інтелігенти говорять се. За самостійну Україну тепер стоять ті маси українського народу, в чийх руках і рушниці й гармати. Тому ми тепер, виставляючи гасло самостійности України, такіж реальні й урівноважені політики, як тоді, коли ми, сціпивши зуби, се наше гасло замовчували.

Непримиримий, смертельний ворог українського народу—царський бюрократизм—не існує більше. В огні світової пожежі, підпа-

леної захланною царською політикою, в реві гармат звалили з себе народи Росії тяжку мару, яка душила нас протягом століть.

Московський нарід перебрал державну керму в свої руки. Ми твердо віримо, що московський нарід в своїй державній політиці пірве з московською традиційною політикою „собиранія земель“ на перекір тому, що заповів уже в його імени Мілюков; що московський нарід не піде шляхом найстаршої демократії Європи і не змагатиме нас і далі держати на становищі Ірляндії, а відкриє нам змогу самим порядкувати в нашій хаті.

Ми стоїмо за мирне співжитте зі всіма народами в світі, не лиш з московським і польським, але заразом гуртуємо наші сили, щоб бути готовими відстояти своє право на вільне житте від усіх, хто гадає, що ми, наше покоління, родившись у ярмі, маємо в ярмі й сконати.

* * *

В українських інтелігентських кругах досить широко розповсюджена поплутана оцінка самостійництва. Перед війною в пресі на російській Україні про самостійництво, яке таке, не писало ся зовсім, а зате досить енергічно пропагувала ся Д. Донцовим так звана „австрійська орієнтація“. В суті річи ся орі-

ентація, як тактичний спосіб боротьби, має таке-ж саме оправдання в буденних життєвих обставинах, як і орієнтація російська або польська. Оригінального в ній нічого немає. Заїмпонувала вона неполітикови Донцову по його переїзді до Галичини, як велика політична мудрість лиш тому, що він нічого мудрішого на політичнім виднокрузі Галичини добачити не міг. Він старанно, з запалом і не без успіху перекладав сю переважно польську політичну мудрість на українське і ширив її досить ревно по наших видавництвах, оскільки російська орієнтація деяких наших редакцій не закривала йому до того змоги.

Ще раз: на буденні передвоєнні часи се була користна праця. Її треба лиш відповідною міркою змірити й не плутати з самостійництвом, з яким вона не має більше спільного, як і всяка инша політична „орієнтація.“ Орієнтація міняєть ся від того, які політичні взаїмовідносини існують в данний момент між тими партіями чи націями, яких інтереси перехрещують ся з нашими. Щоби бути справжнім політиком, треба мати основну ціль, до якої прямуємо; тоді можемо сміливо в відповідній хвилі держати ся тої чи иншої орієнтації. Лиш орієнтація не сміє не тільки не заступити, а навіть на хвилинку затемнити основну ціль. Загубимо ціль — станемо ігра-

шкою в чужих руках, як се з Донцовим і стало ся:

Донцов, як „представник Загальної Української Ради,“ в Стокгольмі весною 1915-го року інформував шведську пресу, що наче-б то нема ніодної серйозної української політичної організації, яка-б домагала ся самостійности, і що Україна почуватиме себе щасливою, як що до Австрії приріже війна більший чи менший кусок України.

З огляду на те, що Донцов, подаючи свої інформації, покликав ся на те, що він сам російський Українець, а zarazом заступає й австрійських Українців, як „представник“ Загальної Української Ради,“ то для „Союза визволення України“ було важно установити, з чийого властиво припоручення Донцов так формулував бажання українського народу й чому властиво він, знаючи дуже добре наші самостійницькі постуляти, виступаючи часто з твердженням, що „він перший“ обоснував „самостійництво“ (плутаючи тут свою орієнтацію з самою цілю), раптом так упав з тону?

„Союз визволення України,“ як представник змагань російських Українців, як відомо, мав кілька місць в Загальній Українській Раді і одно місце в президії Ради, входячи туди з єдиною цілю заманіфестувати спільність політичних українських змагань по обидва боки

кордону. Як члени Загальної Української Ради і її президії, ми знали цілком певне, що Донцов не був і не міг бути ніяким „представником“ Загальної Української Ради, а що найвище міг заступати приватні інтереси якого з членів Президії Ради.

На запит, звернений до президії З. У. Р., в чийм імені і з чийого припоручення виступив Донцов з сим самовідреченням українського народу, дістали ми від п. віцепрезидента З. У. Р., М. Василька, тодішнього покровителя п. Донцова, таку знаменну відповідь: „Він, віцепрезидент М. Василько, запевняє, що п. Донцов, живучи в Берліні, стоїть в повнім контактї з німецьким і австрійським урядом і напевне, так догадуєть ся пан віцепрезидент Ради, дістав вказівки від центральних правительств заманїфестувати більш помірковані українські вимоги, бо мабуть на сей момент, по ходу воєнних подій і міжнародних взаїмовідносин, самостійницькі змагання Українців не підходять для правительств центральних держав.“

За вірність змісту вияснення п. М. Василька нищепідписаний ручить: протоколів сього засідання немає у мене під рукою, щоб можна було віддати власні слова його.

Сей „практичний політичний крок“ п. Донцова як найкраще вияснює всю небезпечність „орієнтацій“ для тих людей, у кого не-

на одної твердої цілі. І навпаки, для кожного, хто уміє політично думати, ця ілюстрація як найкраще вияснює політичне становище „Союзу визволення України“, який, звертаючись під час війни до центральних і нейтральних держав з своїми представленнями й домаганнями, весь час прямував до одної і тої-ж цілі—державна незалежність цілої України.

8 квітня 1917 року.

ВЕЦЛЯР, Schöne Aussicht.

За видавців

Ол. Скоропис.

